

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

7 /1 (Bahar 2020): 88-111

İSLÂM HUKUKUNDA KARANTİNA AHKÂMI

The Judgement of Quarantine in Islamic Law

Murat POLAT

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı. Amasya, Türkiye, m.polat05@hotmail.com.tr, Orcid No: 0000-0003-1983-5588.

Hakemler / Referees

Doç. Dr. Said Nuri AKGÜNDÜZ / Bolu AİBÜ, İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğt. Üyesi Mustafa TÜRKAN / Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 13 Mayıs / May 2020
Kabul Tarihi / Accepted: 15 Haziran / July 2020
Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / July 2020
Cilt / Volume: 7
Sayı / Issue: 1
Sayfa/ Pages: 88-111.

Atıf / Cite as: Polat, Murat. İslâm Hukukunda Karantina Ahkâmı. [The Judgement of Quarantine in Islamic Law]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 7/1 (2020): 88-111.

Doi: <http://doi.org/10.17859/pauifd.733655>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, İthenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with İthenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 7 (1) 2020: 88-111

İSLÂM HUKUKUNDA KARANTİNA AHKÂMI

Murat POLAT*

Öz

Dünyanın yaratılışından itibaren ilâhî nizam gereği birtakım hastalıkların canlıların peşini bırakmadığı herkesin mâlumudur. Geçmiş yüzyıllarda insanın aciz kaldığı endemik, epidemik ve pandemik salgın hastalıkların ve depresyon, sel, kasırga, heyelan vb. olağanüstü afetler sebebiyle kısmî helaklerin yaşanması bu yargının en somut delilidir. COVID-19 Yeni Koronavirüs salgın hastalığı ise çağımızda yaşanan canlı şahit mesabesinde. Böylesine ciddi ve herkesi tehdit eden ölümcül salgın hastalıklara karşı Hz. Peygamber ve İslam ümmeti sessiz kalmamış, her alanda olduğu gibi bu alanda da asırlar öncesinden aldığı tedbirler ve uyguladığı korunma yöntemleriyle insanlığa örnek olmuştur. Bu tedbirlerden birisi de hiç şüphesiz karantina uygulaması ve esnasında başvurulmuş birtakım koruyucu metotlardır. Hz. Peygamber dönemi ve sonraki dönemlerde salgın hastalıklara karşı takınılması gereken ilk tavrın koruyucu hekimlik, sonraki tavrın ise karantina uygulamak olduğu müşahade edildiğine göre İslâm'da karantina ahkâmının mevcut olduğu açıkça söylenebilir. Binaenaleyh bu araştırma İslâm'da karantinanın hukukî boyutunu ve bu uygulama esnasında başvurulmuş bazı metotları ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Karantina, Koronavirüs, Salgın Hastalıklar, Ahkâm

The Judgement of Quarantine in Islamic Law

Abstract

As of the divine order, since the world was created, it is the followers of everyone that certain diseases do not chase living things. Endemic, epidemic, and pandemic diseases in which human beings have been incapable in the past centuries and earthquake, flood, hurricane, landslide etc. partial destruction due to extraordinary disasters are the most concrete evidence of this judgment. COVID-19 New Coronavirus epidemic is live witness in our age. The Prophet and the Islamic Ummah did not remain silent against such serious and threatening deadly epidemic diseases and has set an example to humanity in this field, as in every field, with the measures it has taken before centuries and the methods of protection it has implemented. One of these measures is undoubtedly the quarantine application and some protective methods applied during. According to the Prophet period and subsequent periods, the first attitude to be taken against epidemics is preventive medicine and the next attitude is to apply quarantine, it can be said clearly that there is a quarantine in Islam. Therefore, this research aims to discuss the legal dimension of the quarantine in Islam and some methods used during this practice.

Keywords: Islamic Law, Quarantine, Coronavirus, Epidemics, Judgement

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı. Amasya, Türkiye, m.polat05@hotmail.com.tr, Orcid No: 0000-0003-1983-5588.

STRUCTURED ABSTRACT

The concept of quarantine is a phenomenon that has been frequently on the agenda recently and is currently maintaining its agenda and will not lose its importance in future periods. As in the past, it is the first preventive method used in the fight against epidemics. In every century in human history and in Islamic history, epidemics have occurred. Protective measures have been taken against these types of diseases in every era. However, the practice of quarantine in Islamic law and the protective methods applied in the quarantine process were found to be more healthy and reliable. In this context, the following conclusions have been reached:

A new outbreak of COVID 19 Coronavirus in our age can be said to be a form of taun disease. In Islam, the quarantine law is fixed by both the Qur'an and the Sunnah and other proofs. Some scholars have argued that the patent for the practice of quarantine belongs to Islam. In the process of announcing arantina, it was observed that decisions were made through consultation. After a quarantine is declared in a region, it is forbidden for those who are there to leave and for those who are outside to enter. The quarantine is not applied because of tuberculosis, some types of cancer and diseases such as allergies, which are not lethal but contagious, such as Taun, but patients are free to visit. COVID-19 new Coronavirus disease, although no visible changes in the outer part of the body, can be considered a cause of divorce for both sides, as the internal organs decay over time and ultimately lead to death. In Islam, preventive medicine was based first. It is important for the patient to support himself / herself from a spiritual point of view while being treated financially after the disease has been caught. Because it is a fact that goodness and goodness, remembrance and prayer, turning to Allah repentance are the first ways to cure the disease. The Prophet gave some glad tidings to comfort and comfort the Muslims who are afflicted with the plague and to keep their morale high. In Islam, it is also important that prayer is total for the elimination of calamity or corruption. If Taun emerges in a settlement and individuals from the same family die, they can inherit each other. In Islam, the shedding of the eyebrows of the patient was used as a method for the diagnosis of leprosy disease and the provision of this matter has been debated among scholars. Islamic scholars have said that the vaccine is permissible on the grounds that it is beneficial to the human body, eliminates the germs that enter the body and helps to overcome the disease easily. To be included in an area declared as a quarantine zone, It means acting in opposition to the Sunnah of the Prophet. Islam collectively declares the area or resort a quarantine area and prescribes a range of punitive measures for those who wish to leave or flee. It can be stated that the decision on social quarantine is actually a practice aimed at protecting all of the values mentioned.

In Islamic law, the wife has the right to terminate a woman's marriage to her husband for the sake of her own and her children. It has been concluded that the quarantine application has not escaped the attention of some jurisprudence results and directly affects the provisions related to marriage, inheritance, childcare, funeral and missing person. Islamic law has cut the bill of damages from the state to the related individuals and has tried to solve the balance sheet of damages with this method.

In Islam, escaping quarantine has been likened to fleeing the battlefield. People infected with the epidemic must show the same sensitivity for the maslahat of people as the head of state is sensitive in carrying out his duty. In essence, it has been concluded that Islamic law has applied quarantine against coronavirus all over the world and that the

rules and methods to be followed in this process have been applied for centuries and are an example to all humanity.

The religion of Islam did not remain silent against such serious and threatening deadly epidemic diseases and has set an example to humanity in this field, as in every field, with the measures it has taken before centuries and the methods of protection it has implemented. One of these measures is undoubtedly the quarantine application and some protective methods applied during. According to Prophet Mohammad and subsequent periods, the first attitude to be taken against epidemics is preventive medicine and the next attitude is to apply quarantine, it can be said clearly that there is a quarantine in Islam. Accordingly, it is a fact that a certain fiqh notion of quarantine has been formed in the period from the past to the present. In fact, it can be claimed that the first official and actual quarantine application against epidemics in history belongs to Islam in the exercise of the Caliph Hadrat Umar.

Keywords: Islamic Law, Quarantine, Coronavirus, Epidemics, Judgement

GİRİŞ

İslâm hukukunda sosyal yaşam olgusu Hz. Peygamber'in, "*Toplumun arasına karışıp insanların eziyet ve cefalarına katlanan bir mümin, toplum içerisine girmeyen ve insanların dertlerine katlanmayan müminden daha hayırlıdır*"¹ mealindeki hadisi bağlamında teşvik edilmiş, bununla ilgili ahkâm naslarda belirlenmiş ve birtakım kurallara bağlanmıştır. Buna karşılık bazı durumlarda ise İslâm hukukunun sosyal yaşantılara birtakım kısıtlamalar da getirdiği göz ardı edilmemelidir. Bu kısıtlamalardan birisi de karantina uygulamasıdır. Söz konusu uygulama Hz. Peygamber'in bazı hadisleri, sahabe ve tâbiîn uygulamalarıyla sabittir. İslâm böyle bir uygulamayı şüphesiz "*Yararlı olan şeyleri celp etme ve zararlı olan şeyleri defetme*" prensibinden hareketle benimsemiştir. Bu minvalde bir yerleşim yerinde ortaya çıkan herhangi bir salgın hastalığın teşhis ve tedavisi, hastalık sona erene kadar yerleşim yeri içerisinde bulunanları dışarı salmama ve yerleşim yeri dışındakileri ise bu bölgeye dâhil etmeme, zikri geçen prensibin birer tezahürüdür.²

Dünya hayatı içerisinde vâki olan her şey şüphesiz Allah'ın, insanların başına getirdiği birer imtihandır. Bu imtihanlardan birisi de salgın hastalıklardır. 1918 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan İspanyol gribi, 1957 yılında Singapur'da bir milyon kişinin ölümüyle sonuçlanan Asya gribi, 1968 yılında Hong Kong'da beş yüz binden fazla kişinin ölümüne neden olan Hong Kong gribi, 2009 yılında ortaya çıkan ve pek çok insanın ölümüne neden olan Domuz gribi ve 2019 yılında Çin'de beliren ve şu anda tüm dünyayı etkisi altına alan COVİD-19 Yeni Koronavirüs salgını bunlardan sadece birkaçıdır. Tarihçiler tarafından "kara ölüm" diye tabir edilen ve çok kolay ve çabuk bulaşan veba salgını ise 1720'de Marsilya'da, 1771'de Moskova'da, 1798 ve 1810 yıllarında Mısır'da, 1818'de İstanbul'da ve 1911'de Çin'de görülmüştür.³

¹ Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin (Mısır: Dâru hicr, 1419/1999), 3/ 399.

² İbrahim b. Musa b. Muhammed eş-Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, thk. Ebû Ubeyde Meşhûr (b.y.: Dâru İbn Affân, 1417/1997), 2/ 261.

³ Âsaf Ataseven, "Bir Hadisin Düşündürdükleri: Veba Hastalığı ve Karantina", *İslâm Medeniyeti* 1/4 (1967), 38.

Salgın hastalıkların İslâm dünyasındaki yansımalarına gelince, 69/688 yılında Basra'da meydana gelen ve çok az kişinin sağ kalabildiği şiddetli tâun hastalığı, 749/1348 yılında Dimaşk'ta ortaya çıkan ve çok az kişinin sağ kaldığı veba hastalığı, 1187/1773 yılında başta Bağdat ve Basra olmak üzere çevre yerleşim birimlerinde patlak veren ve üç yüz elli bin kişinin ölümüyle sonuçlanan büyük tâun salgını ve 1247/1831 yılında Irak, Sevat, Basra, Kuveyt ve çevre yerleşim yerlerinde zuhur eden ve daha önce benzeri görülmemiş tâun hastalığı⁴ bu konuya örnek olarak verilebilir. Osmanlı Devleti'nde de bu tür hastalıklar vaki olmuş, 1817, 1829, 1852, 1863, 1881 ve 1899 yıllarında meydana gelen Asya kolerası kitle hâlinde ölümlere yol açmıştır.⁵

Mamafih insanları asırlarca tehdit eden ve pek çok kimsenin ölümüne sebep olan tâun salgını hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Tâun, kısa bir tanımla vebanın bir türü olan ve hava yoluyla bulaşıp yayılan salgın hastalıktır.⁶ Bilginler bu hastalığın teşhisi ve belirtileri hakkında ihtilaf etmişlerdir. İbn Abdülber en-Nemerî'ye (ö. 463/1071) göre tâun, karın bölgesinden aşağıda ve koltuk altında veya el ve parmaklarda zuhur eden bezeler veya salgılardır. İmam Nevevî'ye (ö. 676/1277) göre tâun, kanın uzuvlara doğru baskı yapıp uzvu şişirmesi, bazı ulemâya göre kanın hızlı akması veya deveran özelliğini kaybetmesi, İmam Gazzâlî'ye (ö. 505/1111) göre kanın hararetle beraber vücudun tamamında şişmesi veya bazı uzuvlara doğru tazyiki, İbn Sînâ (ö. 428/1037) ve pek çok doktora göre ise zehirli ve öldürücü verem hastalığıdır.⁷ Tâun aynı zamanda veba kavramından daha genel bir anlam taşımakta, hava yoluyla bulaşan ve bulaştığında insanın sağlığını ve vücudunu tarumar edip kısa zamanda öldüren hastalıklar için de kullanılmaktadır.⁸ Şu halde çağımızda yeni zuhur eden COVİD-19 Koronavirüs salgınının bir tür tâun hastalığı olduğu sonucu çıkarılabilir.

Konu, karantina kavramının tanımı, İslâm hukukundaki meşruiyeti, fikhî hükmü, bazı fikhî sonuçları ve karantina sürecinde başvurulan metotlar şeklinde incelenebilir.

⁴ Ebû Muhammed b. Abdilkerim el-Hamîd, *et-Tefekkür ve'l-i'tibâr* (b.y.: Mektebetü'l-Melik Fahd, 1426/2005), 53, 95, 96, 97.

⁵ Gülden Sarıkaya, "Karantina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 24/ 463. Karantinanın geniş tarihi ve uygulamalarıyla ilgili bilgi için bkz. Erdoğan Köycü, "Tarihten Günümüze İnsan Sağlığının Korunması ve Tıbb-ı Nebevî'de Karantina Uygulamaları", *Uluslararası Tıbb-i Nebevî Kongresi*, haz. Nizamettin Kalaman vd. (Ankara: SFN Yayıncılık, 2016), 326-342.

⁶ Muhammed b. Muhammed Ebü'l-Feyz Zebîdî, "Tan", *Tâcu'l-arûs* thk. Mecmûa mine'l-muhakkıkîn (b.y.: Dâru'l-hidâye, ts.), 35/ 354.

⁷ Musa Şahin Laşin, *Fethu'l-mün'im şerhu sahîhi'l-Müslim*, (b.y.: Dâru's-şurûk, 1423/2002), 7/ 587-88.

⁸ Laşin, *Fethu'l-mün'im şerhu sahîhi'l-Müslim*, 8/ 597. Buna karşın vebayı genel, tâunu özel bir kategoriye koyan; vebanın bitmesi için kunut duasının okunması gerektiği, tâun içinse okunmasına gerek olmadığını savunan bazı alimler de vardır. Ebu'l-Abbâs Şehâbeddin Ahmed b. Hacer el-Heytemi, *el-Fetâvâ'l-fikhiyyetü'l-kübrâ* (b.y.: el-Mektebetü'l-islâmi, ts.), 1/ 141.

1. Tanımı

Karantina, İtalyanca bir kavram olup dar anlamıyla sıhî hapis, geniş anlamıyla salgın hastalığa yakalananları etrafı kapatılmış bir mekânda toplamak anlamına gelir.⁹ İslâm hukukunda karantina kavramı daha çok modern asırda “*el-Hacru’s-sihî*” kavramıyla dile getirilmiştir. Hacr, sözlükte mutlak menetmek, engellemek anlamına gelmekte olup kadının, ehliyeti olmayan küçük çocuğu ve sefihi malında tasarruftan alıkoyması demektir.¹⁰ “*el-Hacru’s-sihî*” ise pek çok dilde ifade edilen karantina kavramıyla eş anlamlı olup sağlık açısından herhangi bir sebeple bir yerin giriş-çıkışa kırk gün boyunca kapatılması demektir.¹¹ Başka bir tanıma göre bulaşıcı hastalık taşıma ihtimali bulunan insanlar ve hayvanların belli bir mekâna zaruri bir vakte bağlı olarak tecrit edilmeleridir.¹² Osmanlı hukukunda karantina, usûl-u tehâffuz, karantina yeri ise tehâffuzhane olarak anılmıştır.¹³

2. Meşruiyeti

İslâm’da karantina hukuku gerek Kur’an gerek Sünnet gerekse diğer deliller muvacehesince sabittir. Kur’an’ı Kerim’de karantina hukukuyla ilgili açık bir delil mevcut olmasa da ona dolaylı olarak işaret eden birkaç ayetin var olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Mesela “Kendi kendinizi tehlikeye atmayın”¹⁴, “Kendinizi helâk etmeyin”,¹⁵ “Ey iman edenler! (Düşmana karşı) tedbirinizi alıp, küçük birlikler hâlinde, yahut topluca savaşa gidin”¹⁶ meâlindeki ayet-i kerimler, zararlı olduğu bilinen bir işin yapılmaması ve ona karşı gerekli tedbirlerin alınmasını emretmektedir.

Hadislerdeki yerine gelince, Hz. Peygamber’in söz ve uygulamalarında karantina hukukuna birebir atıf yapıldığı görülmektedir. Şöyle ki, “*Cüzamlıdan, aslandan kaçır gibi kaçın*”¹⁷ hadisi, “*Hasta olan kimse, sağlam olan kimsenin yanına gitmesin*”¹⁸ hadisi ve “*Bir yerde tâunun olduğunu duyan kimse oraya gitmesin*”¹⁹ hadisi, karantina tatbikatının İslâm hukukunda varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber’in özellikle tâun kelimesini kullanmasında da bir hikmetin olduğu muhakkaktır. Şöyle ki, tâun, veba kavramından daha genel bir anlam taşımakta, hava

⁹ Reinhart Dozy, *Tekmiletü'l-meâcimü'l-arabiyye* (Irak: Vizâratü's-sekâfe, 1979-2000), 9/ 14.

¹⁰ Muhammed b. Mükrim b. Manzûr, "hcr", (Beyrut: Dâru sâdır, 1414/1994), 4/ 167.

¹¹ F. Abdürrahîm, *Mu'cemü'd-dahîl* (Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1432/2011), 177.

¹² Abdullah b. Muhammed Tayyâr, *el-Fıkhü'l-müeyesser* (Riyad: Medâru'l-vatan, 1433/2013), 12/ 182.

¹³ Sarıkaya, "Karantina", 24/ 463.

¹⁴ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), el-Bakara 2/195.

¹⁵ en-Nisâ, 4/29.

¹⁶ en-Nisâ, 4/71.

¹⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, (b.y.: y.y., 1422), “Tıb”, 19 (No. 5707).

¹⁸ Buhârî, “Tıb”, 52 (No. 5771).

¹⁹ Buhârî, “Ehâdîsü'l-enbiyâ”, 51 (No. 3473).

yoluyla bulaşan ve bulaştığında insanın sağlığını ve vücudunu tarumar edip kısa zamanda öldüren hastalıklar için de kullanılmaktadır.²⁰

Sahabe uygulamalarında da karantina ahkâmının yer aldığı müşahede edilmektedir. Hz. Ömer (ö. 73/693) bir sefer esnasında Şam'a doğru yönelirken orada bir salgın hastalığın zuhur ettiğini öğrenince gerekli istişareler neticesinde Şam'a gitmekten vazgeçmiştir. Bunun üzerine Ebû Ubeyde b. Cerrah (ö. 18/629), Hz. Ömer'e: "*Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?*" diye sorulduğunda, Hz. Ömer: "*Keşke bunu senin dışında bir başkası söylemiş olsaydı ey Ebû Ubeyde! Evet, Allah'ın kaderinden, yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Sana ait develer bir tarafı verimli, diğer tarafı çorak bir vadiye inseler ve sen verimli yerde onları otlatsan Allah'ın kaderiyle otlatmış; çorak yerde otlatsan yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mıydın?*"²¹ şeklinde cevap vermiştir. O halde Hz. Ömer'in salgın hastalığın zuhur ettiği bir beldeye ayak basmaması, İslâm hukukunda karantina uygulamasının fiilen varlığını gözler önüne sermektedir. Hatta bazı ulemâ Hz. Ömer'in bu uygulamasına istinaden karantinanın patentinin İslâm'a ait olduğunu savunmaktadır.²²

Aklî delile gelince, Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'in "*(Hastalıkta) bulaşıcılık yoktur*"²³ meâlindeki hadisi çerçevesince yeryüzünde hiçbir sârî bir hastalık yaratmamıştır. Ancak Allah Teâlâ hastaları sağlıklı kimselerle buluşturarak onların hasta olmaları için bazı hastalıkları sirayet edici özellikte yaratmıştır. Böylelikle her şeyi bir sebebe bağlamakta, kullarına azametini göstermekte, yarattığı hastalıkların bir imtihan olduğuna işaret etmekte ve çare bulmalarını onlardan dilemektedir. Kaldı ki aynı hadisin devamında Hz. Peygamber'in sirayetle ilgili sözüne karşı çıkan bedeviye: "*Peki bu uyuz, ilk deveye nereden bulaştı?*" şeklinde karşılık vermesi,²⁴ bulaşıcı hastalıklar hususunda gerçek failin Allah olduğuna matuftur.²⁵

3. Hükmü

İslâm fıkhdında insan ve toplum hayatı çok değerli sayılır. Her ikisini de yok etmeye kalkışan şeylerin bertaraf edilmesi vâciptir. Hz. Peygamber'in hadislerinde "*Fevâsiku'l-hamse*" diye adlandırılan hayvanların katledilmesinin vâcip oluşu bu sebeptendir.²⁶ İlgili hadiste Hz. Peygamber: "*Beş hayvan vardır ki Harem'de ihram içerisinde de olursa katledilmesinde günah yoktur: Akrep, fare, kuzgun, çaylak ve kuduz köpek*"²⁷ buyurarak bu hususa dikkat çekmiştir. Öyleyse insan ve toplum hayatının toptan yok olmasına yol açan hastalıklardan sakınılması ve onlarla mücadele edilmesi

²⁰ Laşin, *Fethu'l-munim şerhu sahîhi'l-Müslim*, 8/ 597.

²¹ Buhârî, "Tıb", 30 (No. 5729).

²² Saîd Havvâ, *el-Esâs fi't-tefsîr* (Kahire: Dâru's-selâm, 1424), 1/ 571.

²³ Buhârî, "Tıb", 24 (5717).

²⁴ Buhârî, "Tıb", 24 (5717).

²⁵ Osman b. Abdirrahmân b. es-Salâh eş-Şehrezûrî, *Mukaddime*, thk. Nûreddin Atar (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1406/1986), 285.

²⁶ Fazl b. Abdillâh Murâd, *Mukaddime fi fikhî'l-asr* (San'a: el-Ceylü'l-cedîd, 1437/2016), 1/ 488.

²⁷ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-şahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru ihyâi't-turâs, ts.), "Hac", 9.

amacıyla karantina uygulanmasının hükmü vâciptir.²⁸ Bu bağlamda bir bölgede karantina ilan edildikten sonra oradakilerin dışarı çıkışı, dışardakilerin de oraya girişi cumhura göre kesinlikle haramdır. Herkesin bu yasağa uyması gerekir. İmam Begavî'ye (ö. 516/1122) göre ise karantina bölgesinden çıkmak haram, içeriye girmek ise tenzihen mekruhtur.²⁹ Ancak İmam Mâlik (ö. 179/795), Hz. Peygamber'in "Bir yerde tâunun olduğunu duyarsanız oraya gitmeyin, oraya girmişseniz çıkmayın"³⁰ hadisinin irşat ve tedip ifade ettiğini ve yasağı gerektirmediğini iddia ederek salgının olduğu yerden çıkmakta bir beis bulunmadığını savunmaktadır.³¹

Toplu olarak insanların ölümüne vesile olmayan; fakat herkesin her an yakalanma ihtimali yüksek olan AIDS ve cüzzam gibi tehlikeli ve şiddetli hastalıklardan dolayı karantina uygulanması vâcip olmasa da insanların bu hastalığın müsebbiplerinden uzak durması vâciptir. Veba gibi öldürücü olmayıp sârî özelliği bulunan verem, bazı kanser tipleri ve alerji gibi hastalıklardan dolayı karantina uygulanmadığı gibi hastaların ziyaret edilmesi de meşrudur. Bu hastalıkların dışında kalanlara gelince, bu tip hastalıkların fert ve toplumda yaygın oluşu, sakınılmasının mümkün olmayışı ve bunlardan dolayı karantina uygulanmasının zorluk ve meşakkat doğuracağı veçhiyle karantina uygulanmaz. Bu durumda hastalar ziyaret edilebilir, insanlar diğer insanlarla karışık halde yaşayabilir.³² Bu minvalde Hz. Peygamber'in "Grip, cüzzamdan; çiban ise tâundan daha emniyetlidir"³³ meâlindeki sözü, sârî hastalıklarla diğer hastalıkların arasını ayırmakta, sârî hastalıklarda karantina uygulanabileceğine bir nevi atıfta bulunmaktadır.

4. Bazı Fikhî Sonuçları

Karantina uygulamasının birtakım fikhî neticeler doğurduğu aşikârdır. Mesela İmam Mâlik'e göre çoğu zaman ölümle nihayet bulan bulaşıcı hastalıkların karantinası sürecinde kaybolan, nerede olduğu bilinmeyen ve ölüm haberi de gelmeyen kimseler ölü hükmünde kabul edilir. Dolayısıyla bu kimselerin eşleri başkalarıyla evlenebildiği gibi malı da mirasçıları arasında taksim edilebilir.³⁴

Hz. Ömer, Hz. Ali (ö. 40/661), İmam Şa'bî (ö. 104/722) ve Ahmed b. Hanbel'e (ö. 241/855) göre bir yerleşim yerinde tâun çıkar ve aynı aileden bireyler vefat ederlerse birbirlerine vâris olabilirler. Bu hususta tıpkı sonraki boğulanlar önceki boğulanlara nasıl vâris oluyorsa sonraki ölenler önceki ölenlere, taksimat yapıldıktan sonra hayatta kalanlar ise sonraki ölenlere vâris olabilirler. Nitekim Hz.

²⁸ Murâd, *Mukaddime fî fikhî'l-asr*, 1/ 489.

²⁹ Şihâbüddin Ahmed b. Hamza er-Remlî, *Fetâvâ er-Remlî* (b.y.: Mektebetü'l-islâmiyye, ts.), 4/ 232-33.

³⁰ Müslim, "Selâm", 32.

³¹ Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhîyye* (b.y.: y.y., ts.), 296; Muhammed b. Yusuf el-Abderî el-Girnati, *et-Tâc ve'l-iklîl* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1416/1994), 6/ 339.

³² Murâd, *Mukaddime fî fikhî'l-asr*, 1/ 489-490.

³³ Muhammed b. Ahmed Şemsü'l-Eimme es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-marife, 1414/1993), 4/ 108.

³⁴ Abderî el-Girnati, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 5/ 503, 506.

Peygamber'e üzerine evleri yıkılıp ölen kimselerin birbirlerine vâris olmaları hakkında sorulduğunda o da: "Birbirlerine vâris olurlar" şeklinde cevap vermesi³⁵ bu konunun bir delilidir.³⁶

Şâfiî mezhebine göre güneş ve ay tutulması, zelzele, deprem, afet, tâun hastalığı vb. olağanüstü durumlarda (en-Nâzile) farz namazlarda sesli olarak imamla beraber kunut duası okumak müstehaptır.³⁷ Buna karşın Hanbelî mezhebinin meşhur görüşü ve bazı ulemâya göre tâun hastalığı Allah'tan Müslümanlar için bir rahmet vesilesi ve şehitlik payesi olduğu için kunut duası okumak gerekmez.³⁸

Hanefî mezhebine göre nikâh akdinde ayıp muhayyerliği dışında görme ve şart muhayyerliği yoktur. Ayıp muhayyerliğinde kocada mecbûb (tenasül uzvun kesikliği), hasî (husyeleri alınmış) veya innîn (cinsel iktidarı olmama veya isteksizlik) hastalığı bulunması durumunda kadın fesih muhayyerliğini kullanarak nikâh akdini sonlandırabilir. Bu üç sebebe Mısır şer'î kanunu 1920 yılı 25. kanun maddesi gereğince kadına, beraber olması durumunda kocasından cüzzam, baras,³⁹ cünûn gibi bulaşıcı bir hastalık serpmesi söz konusu olduğunda nikâh akdini feshetme yetkisi tanımıştır. Bu durum ister akit öncesi isterse akit sonrası, ister kadının bilgisi dâhilinde olsun isterse olmasın değişmez.⁴⁰ İmam Mâlik de aynı fikri ileri sürmektedir.⁴¹ Hatta Mâlikîlere göre kadın, kocasıyla zıfâf yapmadan önce cüzzam sebebiyle tefrik edilirse kocasından mehir namına hiçbir şey alamaz; ancak zıfâftan sonra tefrik edilirse mehrin tamamını hak eder. Şayet kocanın belli bir süre içerisinde iyileşme ümidi söz konusu olursa tefrik edilemez.⁴² Yine onlara göre cüzzamlı bir efendinin, cariyelerine zararı dokunabileceği için onlarla cinsî münasebet yapması yasaktır. Çünkü bu sebebe istinaden Hz. Ömer cüzzamlı bir kadını Kâbe'de tavaf yapmaktan menetmiştir.⁴³ Ayrıca çocuğa bakacak kişinin (Hâdin) şiddetli cüzzam ve baras hastası olması durumunda hidânenen men edilebileceği de Mâlikî ulemâsı arasında kabul görmüştür.⁴⁴

³⁵ Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim b. Münzir en-Neysâburî, *el-Evsad*, thk. Mecmûa mine'l-muhakkikîn (b.y: Dâru'l-felâh, 1430/2009), 7/ 497.

³⁶ Mansur b. Yunus b. İdris el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ* (b.y.: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, ts.), 4/ 474.

³⁷ Şihâbüddin Ahmed b. Hamza er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1404/1984), 1/ 508.

³⁸ Ebû Muhammed Abdullah er-Rûkî, *Nefhü'l-abîr* (Riyad: Medâru'l-vatan, 1415), 3/ 41.

³⁹ Baras: İnsanın cildinde meydana gelen alacalıklar olup kişiden kişiye sirayet edebilen bir tür deri hastalığıdır. İbn Manzûr, "brs", *Lisânü'l-Arab*, 7/ 5.

⁴⁰ Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, *Ahvâlü's-şahsiyye* (b.y.: Dâru'l-kitâbî'l-arabî, ts.), 29-30.

⁴¹ Ebû Saîd Abdüsselâm Sahnûn, *el-Müdevvene* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1414/1994), 2/ 187.

⁴² Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd, *el-Beyân ve't-tahsîl*, thk. Muhammed Hacî (Beyrut: Dâru'l-garbi'l-islâmî, 1408/1988), 4/ 389, 5/ 93.

⁴³ Abderî, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 5/ 168.

⁴⁴ Muhammed b. Abdillâh el-Hiraşî, *Şerhü Muhtasari Halîl* (Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.), 4/ 212.

Konu erkek açısından ele alındığında ise İmam Şâfiî'ye göre cüzzam, baras, cünûn, ratak (tenasül uzvunun bulunmaması) ve karn (tenasül uzvunda cinsel birleşmeyi engelleyen mâni) gibi beş hastalık sebebiyle erkek eşini boşayabilir.⁴⁵ Özellikler bu hastalıklar içerisinde cüzzam hastalığı mantar gibidir. Bu hastalık zamanla vücudun tamamına yayılarak vücudu simsiyah bir şekle sokmakta, organ ve uzuvları tarumar etmekte, hatta ölüme sebebiyet vermektedir.⁴⁶ Yine cüzzam, kişiler arasında yakınlaşmayı ve kaynaşmayı bütünüyle engelleyen, tiksinti doğuran, nefis ve nesilleri yok etmesinden korkulan bir marazdır.⁴⁷ Buna karşın COVİD-19 Yeni Koronavirüs hastalığının, anılan hastalıklar kadar olumsuz niteliklere sahip olmaması, hastalığa yakalananların iyileşme oranının ölüm oranına nispetle yüksek olması, aile kurumunun birlik ve selameti vb. nedenlerle her iki taraf için de boşanma sebebi sayılmayacağı kanaatindeyiz.

5. Karantina Hukukunda Başvurulan Metotlar

İslâm hukukunda karantina bir anda değil, plan ve program dâhilinde tedricen ve kararlı bir şekilde uygulandığı iddia edilebilir. Bu şekilde uygulanması salgın hastalıklarla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. O halde İslâm hukukunda karantina uygulaması şu metotlar ekseninde cereyan etmektedir:

5.1. Maddî/Mânevî Temizlik ve Dua

İslâmiyet'te her şeyin başı temizliktir. Abdesti en iyi şekilde almak, elbise ve beden temizliğine dikkat etmek, haftada en az bir defa gusletmek, cuma ve bayram namazları öncesi gusletmek vb. temizlik fiilleri farz ve vâcip ibadetleri yerine getirmenin ön şartı olduğu kadar başta salgın hastalıklar olmak üzere bütün hastalıklara karşı da bir tedbir mesabesinde. Ayrıca İslâm'ın ilk emrinin "Oku",⁴⁸ ikinci emrinin ise "Elbiseni temiz tut"⁴⁹ olması eğitimden sonra temizliğin önemine işaret etmesi bakımından çok önemlidir. Zikri geçen husus "*koruyucu hekimlik*" olarak da adlandırılabilir. Koruyucu hekimlik, kişinin hastalığa yakalanmamak için önceden gerekli tedbirleri alması veya hastalık vâki olduğunda başkalarına bulaştırmayı engellemesidir. Bunca tıbbî ve teknolojik gelişmeler insanlığın hizmetine tahsis edilse de korunmanın, tedaviden daha hayırlı olduğu açıkça ifade edilebilir.⁵⁰

İslâm gözle görülemeyecek kadar zararlı ve canlı varlıkları mânevî pislikler bağlamında "Şeytan", "Hatâ" ve "Hubs" olarak adlandırmış, bunların temizliğini ifade de ise şamil bir kelime olan "Tahâret" terimini kullanmıştır. Zira tahâret, görünen (necaset) ve görünmeyen (hades) pisliklerin temizliği anlamına gelir.⁵¹ Hal böyle

⁴⁵ Ebû Muhammed b. Ahmed Bedrüddîn Aynî, *Binâye şerhü'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1420/2000), 5/ 588; Murat Polat, *Tâbiî İmam Ebû Kılâbe el-Cermî'nin Fikhî Re'yleri* (Ankara: Astana Yayınları, 2020), 176.

⁴⁶ Zeynüddin b. İbrahim b. Nüceym, *el-Bahru'r-râik* (b.y.: Dâru kitâbi'l-islâmî, ts.), 4/ 137.

⁴⁷ Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 5/ 106.

⁴⁸ el-Alak, 96/1.

⁴⁹ el-Müddessir, 74/4.

⁵⁰ Mâhir Hâmid el-Havlî, *et-Tıbbü'l-vikâf fi'l-islâm* (Kudüs: y.y., 1428/2007), 3.

⁵¹ Sa'dî Ebû Hubeyb, *el-Kâmûsu'l-fikhî* (Dımaşk: Dâru'l-fikr, 1408/1988), 233.

olunca Hz. Peygamber, "Sizden biriniz uyandığında üç defa burnuna su alıp versin. Çünkü şeytan onun genzinde geceler"⁵² meâlindeki sözüyle şeytana; "Kul, abdest aldığı anda mazmaza yaparsa hatalar ağzından, istinşak yaparsa burnundan dökülür"⁵³ meâlindeki sözüyle hataya; "Medine, ateşin gümüşteki pisliği temizlediği gibi pisliği temizler"⁵⁴ meâlindeki sözüyle de hubs kavramlarına değinmiştir.⁵⁵ Bu hadislerle binaen İslâm'ın maddî temizliğe önem verdiği kadar mânevî temizliğe de önem verdiği iddia edilebilir.

İbn Kayyim el-Cevziyye (751/1350) maddî tedavinin yanında mânevî tedavinin de ihmal edilmemesi sadedinde şöyle demiştir: "Hastanın, hastalığa yakalandıktan sonra maddî yönden tedavisi yapılırken mânevî yönden de bizzat kendisini desteklemesi önemlidir. Çünkü hayır ve iyiliğin, zikir ve duanın, Allah'a yönelmenin, ona tazarruda bulunmanın ve tevbenin hastalığı tedavi etme usullerinin başında geldiği bir gerçektir. Dolayısıyla sözü geçen fiillerin, hastalığı defetme ve şifayı elde etme hususunda en az maddî tedaviler kadar tesirli olduğu şüphesizdir. Sadece maddî ilaçlarla şifayı uman doktor, sahte ve yarım doktor sayılır."⁵⁶ Bu görüşe binaen hastalıkların tedavisinde mânevî boyutun azımsanmayacak kadar önemli olduğu ifade edilebilir.

Öte yandan İslâm'da bir felaketin veya fitnenin bertaraf edilmesi için duanın topyekûn olması da önem arz eder. Güneş ve ay tutulmalarında, şiddetli rüzgârlarda, gündüzün şiddetli karanlık, geceleyin aşırı gürültüde, zelzele, deprem, sürekli yağın kar ve yağmur, umumi hastalıklar ve tâun gibi bulaşıcı hastalıklar vâki olduğunda bunların bitmesi için her bir müslümanın evinde el açıp dua etmesi zaruridir.⁵⁷

5.2. Erken Teşhis ve Tedavi

Karantina uygulamasında kimlerin hasta olduğunu belirlemek ve hemen tedavisine başlamak hastalıkla mücadelede atılması gereken ilk adımdır. Bu minvalde yetkili sağlık kurumları tanı kiti, kan tahlili, hastalık tezahür belirtileri vb. metotlarla vakaları tespit ve tedavi edebilirler. İslâm'ın ilk yılları ve sonraki asırlarda tıp ve teknoloji şimdiki kadar gelişmediği için salgın hastalıkları belirlemede genel olarak vücudun dış görünüşü ve hastalık emareleri esas alınmıştır. Mesela hastanın kaşlarının dökülmesi, cüzzam hastalığının teşhisinde bir metot olarak kullanılmış ve bu hususun hükmü bilginler arasında tartışılmıştır. Böyle bir teşhiste iddia edenin kendi sözünün doğruluğuna şahit olacak güvenilir ve tecrübe sahibi bir kişiyle iddiasını ispat etmesi iktiza eder. Aksi halde inkâr edenden yemin etmesi istenir.⁵⁸

52 Müslim, "Tahâret", 8.

53 Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvaţta'*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî (Abu Dabi: Müesseses Zâid b. Sultan, 1425/2004), "Vaktü's-Salâh", 13.

54 Müslim, "Hac", 88.

55 Havlî, *et-Tıbbü'l-vikâf fi'l-islâm*, 5.

56 Muhammed b. Ebî Bekr Şemsuddin b. Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1415/1994), 4/ 132.

57 Muhammed Emîn b. Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1412/1992), 2/ 183.

58 Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 5/ 109.

Cüzzam hastalığının bir başka tezahürü ise hastanın yüzünün aslan suretine dönmesidir. Buna tıp ilminde “Facies Leonine” adı verilmiştir.⁵⁹ Hz. Peygamber’in “Cüzzamlıdan aslandan kaçır gibi kaçınız”⁶⁰ hadisi de bu yargıya işaret eder mahiyettedir. Keza “Ortaya çıkan zarar imkân nispetinde defedilir”⁶¹ küllî kaidesi çerçevesinde erken teşhis, tedavi, aşı, karantina vb. durumlar, İslâm fikhındaki yerini gösterdiği kadar önemini de gözler önüne sermektedir.⁶² O halde salgın hastalıklarla mücadele hususunda erken teşhis ve tedavinin karantina hukukunun uygulanmasına katkı sağladığı ifade edilebilir.

Tedavi sürecinde yetkili kimselerin uyarılarını dikkate almak ve onlara azami riayet etmek de karantina uygulamasının kolaylaşmasına ve süresinin kılmasına vesile olabilir. Doktorların nemli şeylerin vücuttan uzaklaştırılıp kuru şeylerin tercih edilmesini, gıdaların azaltılmasını, spor ve banyo yapılmasını tavsiye etmeleri,⁶³ bu minvalde düşünülebilir.

Daha önce de ifade edildiği gibi insanoğlu tarih boyunca pek çok salgın hastalık görmüş, bunlardan kurtulmak için çeşitli yollar icat etmiştir. Bu icatlardan birisi de hastalıklara karşı bağışıklık kazandıran aşıdır. Aşı sayesinde milyonlarca insan hayatta kalmayı başarmış, pek çok hastalıktan kurtulmuştur. İslâm’da aşıyla ilgili direkt bir hüküm olmasa da dolaylı yollardan atıflar mevcuttur. Hz. Peygamber’in “Allah Teâlâ dert ve deva indirmiştir. Her derde deva yaratmıştır. O halde tedavi olunuz. Haram yolla tedavi olmayınız”⁶⁴ hadisi genel bir anlam ihtiva etmekte ve içerisine haram yollar hariç her türlü tedavi yolunu dâhil etmektedir. Son devir İslâm ulemâsı insan vücuduna faydalı olduğu, vücuda giren mikropları bertaraf ettiği ve kolayca hastalığı atlatmada yardımcı olduğu gerekçesiyle aşının caiz olduğunu ve herkesin salgın hastalıklardan korunmak için aşı yaptırması gerektiğini savunmuşlardır.⁶⁵

5.3. Bireysel Karantina

İslâm hukukunda karantinanın ilk olarak bireysel çapta uygulandığı ve herkesin kendi karantinasını kendisinin oluşturduğu söylenebilir. Nitekim Hz. Peygamber'in "Hasta olan bir kimse, sağlam olan bir kimsenin yanına gitmesin"⁶⁶ hadisi, bireysel karantinanın mevcudiyetini kanıtlamaktadır. Velez ki, maişeti temin için bile olsa durum aynı hükme tabidir. Nitekim Ferve b. Müseyk (ö. ?) adlı bir sahâbi Hz.

⁵⁹ Ataseven, “Bir Hadisin Düşündürdükleri: Veba Hastalığı ve Karantina”, 38.

⁶⁰ Buhârî, “Tıb”, 19 (No. 5707).

⁶¹ İlgili kaide 31. küllî kaide olup Arapça karşılığı şöyledir: “الضرر يدفع بقدر الإمكان”. Bkz. Ahmed b. eş-Şeyh Muhammed ez-Zerkâ, *Şerhü'l-kavâidi'l-fikhiyye* (Dimaşk: Dâru'l-kalem, 1428/2007), 207.

⁶² Velid b. Râşid Saîdân, *el-Kavâidü's-şer'iyye fi'l-mesâil-i-t-tıbbiyye* (b.y.: y.y., ts.), 16.

⁶³ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd*, 4/ 39-40.

⁶⁴ Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: y.y., ts.), “Tıb”, 11 (No. 3874).

⁶⁵ Ali Muhammed Ali es-Sayyâd, *el-Ahkâmü'l-fikhiyyetü'l-müteallika bi't-tıbb'il-vikâî* (Abha: Câmiatü'l-Melik Hâlid, ts.), 5/ 634-35; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd*, 4/ 40.

⁶⁶ Buhârî, “Tıb”, 52 (No. 5771).

Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın resulü! Ebyen denilen bir arazi var. Orası bizim ekim alanımız ve geçim kaynağımızdır. Fakat orası vebalı bir yerdir. Bize ne yapmamızı tavsiye edersiniz?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Orayı tamamen terk et. Çünkü hastalığa yaklaşmakta helak vardır" şeklinde cevap verdi.⁶⁷ Bu anlatılanlar, karantina bölgesi ilan edilen bir alana dâhil olmanın Hz. Peygamber'in sünnetine muhalif hareket etmek olduğu kadar bireysel karantinanın önemine de vurgu yapmaktadır. Ayrıca karantina sahasının ülke, belde, köy, mahalle veya daha küçük birimlerde söz konusu olabileceğine de işaret etmektedir.⁶⁸

Öte yandan bireysel karantinada önemli olan hastaların morallerinin yüksek tutulmasıdır. Salgın hastalık semptomları görülen kimselerin morallerinin yüksek tutulması hem iyileşme sürecinin kısaltılmasında hem de başkalarına bu hastalığın bulaştırmasının önüne geçilmesinde önemli bir etkidir. Bu yüzden olsa gerektir, Hz. Peygamber salgın hastalığa yakalanan Müslümanları teskin ve teselli etmek ve onların morallerini yüksek tutmak için bazı müjdeler vermiştir. Mesela bir gün Hz. Âişe'nin (ö. 58/678) Allah resulüne tâun hakkında soru sorması üzerine Allah resulünün tâunu, Allah'ın bazı kimseleri cezalandırmak için gönderdiği bir azap, müminler için bir rahmet vesilesi olarak tanımlaması, akabinde ona yakalanan bir kişinin sabredip mükâfatını Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde kalmasını öğütlemesi, bu hastalığın Allah'ın bir takdiri olduğu ve başına Allah'ın yazdıklarının dışında başka bir şeyin gelmeyeceğine inanması durumunda kendisine şehit sevabı yazılacağını belirtmesi,⁶⁹ karantina altında bulunan kimselere moral vermesi açısından önemli bir sünnettir. Keza vefat ettiğinde kabirde Münker ve Nekir melekleri tarafından sorguya çekilmeyecek sekiz sınıftan birisinin de şikâyetsiz olarak tâundan vefat eden birisinin olması⁷⁰ da bu minvalde düşünülebilir.

Yukarıdaki anlatılanlar sadece hastalık semptomu taşıyan kişiler için değil, aynı bölgede bulunan sağlıklı kişiler için de geçerlidir. Çünkü onların da her an söz konusu salgına yakalanma ihtimali vardır. Üstelik salgın hastalık sahibi olup da hastalığın belirtilerini göstermeyen (kuluçka dönemi) ve sağlıklı zannedilerek karantinadan çıkarılıp pek çok kimseye hastalığını bulaştıran vakalar da tıp tarihinde çokça görüldüğü bilinmektedir. Şu bir gerçektir ki, hastalığın tezahürleri ancak karantina sürecinde anlaşılabilir. Zira eskiden günümüzdeki gibi tıp ve bilim gelişmiş değildi. Bu sebeple kimin hasta, kimin hasta olmadığı zamanla anlaşılmaktaydı. Kaldı ki, günümüzde tıbbî ve teknik imkânlar son derece gelişmiş olsa da Koronavirüs tanısının konulmasında ne kadar aciz kaldığı görülmüş, karantinanın hayati önemi anlaşmıştır.

⁶⁷ Ebû Dâvûd, "Tıb", 24 (No. 3923).

⁶⁸ Remlî, *Fetâvâ er-Remlî*, 4/ 233.

⁶⁹ Buhârî, "Tıb", 31 (No. 5734). Başka bir hadiste ise "Tâun her bir müslüman için şahadettir" (Buhârî, "Tıb", 30 (No. 5732) buyrulmaktadır.

⁷⁰ İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 2/ 191.

5.4. Toplumsal Karantina İlanı

Her insanın fitratında yakalandığı hastalıktan kendi çabalarıyla kurtulmak vardır. Ancak bunu yaparken taşıdığı salgın hastalığı başkalarına bulaştırma tehlikesini göz ardı etmekte veya çoğu zaman unutmaktadır. İşte İslâm bu noktada inisiyatif ele almakta, ilgili bölgeyi veya beldeyi toplu olarak karantina alanı ilan etmekte, çıkmak veya kaçmak isteyenlere bir dizi cezaî tedbirler öngörmektedir. Ancak devlet başkanının karantina kararı vermeden önce bilirkişilerle veya günümüzdeki ifadesiyle bilim kuruluyla istişare yapması elzemdır. Şöyle ki, Halife Hz. Ömer Şam'a doğru sefere yönelmeden önce orada bir salgın hastalığın zuhur ettiğini öğrenince ilk olarak Muhacirlerle, onlarla ihtilafa düşünce Ensar'la, onlarla da ittifak edemeyince Kureyş'in ileri gelen muhacirleriyle istişare yapmış, sonunda Şam'a gitmekten vazgeçmiş ve orayı bir nevi karantina bölgesi ilan etmiştir.⁷¹

İslâm hukukunda nefse, nesle, mala ve dine zarar gelmemesi için birtakım tedbirler alınmıştır. Toplumsal karantina kararının alınması, aslında bahsi geçen değerlerin tamamını korumaya yönelik bir uygulama olduğu ifade edilebilir. Şu kadar var ki, İslâm'da beş vakit namazın ve cuma namazının cemaatle kılınması elzemdır. Ancak kokusu ve sirayetiyle rahatsızlık veren baras, cüzzam vb. şiddetli hastalıklar cemaatle namaza ve cuma namazına katılmamayı mubah kılan özürlerdir. Dolayısıyla bu gibi salgın hastalıkların yayılmasını önlemek için yaşlılar, kronik hastalar ve hakkında ölüm endişesi taşınan kimseler başta olmak üzere herkese camiye gitmenin yasaklanması İslâm'a uygun bir tedbirdir.⁷² Ayrıca cemaate namaz kıldırmanın imamın cüzzam, baras vb. sâiri bir hastalığa duçar olması söz konusu olur, hastalığı yayması ve olağandışı görüntüsüyle cemaate zararı dokunursa imametten alıkonması gerekir. Ancak bulaşıcılık hâsıl olmaz ve görüntüsü cemaati rahatsız etmezse bedendeki kusurlar imamete zarar vermediği için imamete caizdir.⁷³

5.5. Yaptırım Uygulama

Hız. Peygamber, salgın bir hastanın karantina bölgesinden kaçmasını bir nevi savaş meydanından kaçmasına benzetmiştir.⁷⁴ Aynı şekilde hali vakti yerinde olduğu ve mazereti bulunmadığı halde savaşa katılmamanın da aynı hükme tabi olduğu iddia edilebilir. Zira bu hususta toplu hareket etmek toplum olmanın gereğidir. Hız. Peygamber'in hadislerinde savaş meydanından kaçmak yedi büyük günahın

⁷¹ Buhârî, "Tıb", 30 (No. 5729).

⁷² el-Hiraşî, *Şerhü muhtasari Halil*, 2/ 90-91.

⁷³ Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd, *Mesâili Ebi'l-Velîd b. Rüşd*, thk. Muhammed el-Hubeyb (Beyrut: Dâru'l-ceyl, 1414/1993), 2/ 792-93.

⁷⁴ Ebü Abdillâh Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnavûd (b.y.: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001), 42/ 53 (No. 25118).

adedilmekte,⁷⁵ savaşa katılmamak ise toplumdan tecrit edilmek⁷⁶ gibi bir cezayı gerektirmektedir.

Her hâlükârda toplumla birlikte hareket etmemenin birtakım yaptırımları barındırdığı inkâr edilemez. Çağımızda karantina bölgesini terk eden bir hastanın onlarca kimseye hastalığını nasıl bulaştırdığı, başlangıçta endemi⁷⁷ olan salgının giderek epidemi,⁷⁸ sonrasında pandemiye⁷⁹ dönüştüğü alenen görüldüğüne göre yetkili organların bunu engellemek için ta'zîr nev'inden birtakım müeyyideler öngörmesi kadar doğal bir durum olamaz. Bu çerçevede İslâm hukukunda bir yönetici, "Yöneticinin raiyyeti üzerine olan tasarrufları maslahata bağlıdır"⁸⁰ küllî kaidesine istinaden yönetiminde bulunan kimselere özel veya genel maslahat çizgisinde birtakım tasarruflarda bulunma salahiyetine sahiptir. Bunlardan birisi de hasta olanları karantina bölgesine hapsetmek, itaat etmeyenlere bazı yaptırımlar uygulamaktır.⁸¹ Günümüzde olduğu gibi yetkili kimselerin para cezası, hapis cezası, uyarı vb. maddî ve mânevî cezaları ilgili kimselere öngörmesi de bu minvalde düşünülebilir.

5.6. Giriş ve Çıkışları Yasaklama

Bilindiği üzere Hz. Peygamber genel olarak kendisine biat etmek isteyenleri huzuruna çağırır, onlardan biatlerini sözlü ve fiili olarak kabul ederdi. Salgın hastalık vâki olduğunda ise karantina bölgesinden çıkarak kendisine biat etmek isteyenlerin biatlerini uzaktan kabul etmiş, onlara tekrar karantina bölgesine dönme emri vermiştir. Nitekim Sakîf heyeti içerisinde salgın hastalıklı bir adamın Hz. Peygamber'e biat etmek istemesi üzerine Hz. Peygamber'in ona bir adam göndererek: "Biz senin

⁷⁵ İlgili hadisin meâli şu şekildedir: Hz. Peygamber: "Yedi helak edici şeyden sakının" buyurunca ashap: "Ey Allah'ın resulü nedir onlar?" diye sordu. Allah Resulü de: "Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, haklı bir sebep dışında Allah'ın haram kıldığı canı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, **savaş meydanından kaçmak** ve dürüst kadınları iffetsizlikle suçlamaktır" buyurdu. Buhârî, "Vasâyâ", 24 (No. 2766), "Hudûd", 46 (No. 6857).

⁷⁶ İlgili ayetin meâli şöyledir: "Onlara döndüğünüzde, size mazeret beyan edeceklerdir. De ki: "Mazeret beyan etmeyin. Size kesinlikle inanmayız. Çünkü Allah bize sizin durumunuzu bildirdi. Bundan böyle davranışlarınızı Allah da Resulü de görecektir. Sonra hepimiz, gaybı da görülen âlemi de bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduğunuz şeyleri size haber verecek. Yanlarına döndüğünüz zaman, kendilerini rahat bırakmanız için size Allah adını anarak yemin edeceklerdir. Artık onların peşini bırakın. Çünkü onlar pistir. Kazandıklarının karşılığı olarak, varacakları yer de cehennemdir." Tevbe, 9/94-95.

⁷⁷ Endemi: Salgın hastalığın bazı toplumlarda belli standart oranlarda görülmesidir. Mustafa Hacımustafaoğlu, "Enfeksiyon Hastalıkları Pratiğinde Salgın Tanımlanması", *Journal of Pediatric Infection* 12/4 (Aralık 2018), 172.

⁷⁸ Epidemi: Salgın hastalığın daha geniş bölgeler veya ülke çapında gelişmesidir. Hacımustafaoğlu, "Enfeksiyon Hastalıkları Pratiğinde Salgın Tanımlanması", 172.

⁷⁹ Pandemi: Salgın hastalığın birden çok ülke ve/veya kıtaları içine almasıdır. Hacımustafaoğlu, "Enfeksiyon Hastalıkları Pratiğinde Salgın Tanımlanması", 172.

⁸⁰ İlgili kaide 58. küllî olup Arapça karşılığı şöyledir: "تصرف الإمام على الرعية منوط بالمصلحة". Bkz. Zerkâ, *Şerhü'l-kavâidi'l-fıkhiyye*, 309.

⁸¹ Saîdân, *el-Kavâidü's-şer'iyye fi'l-mesâil't-tıbbiyye*, 62.

biatini kabul ettik, hemen (karantina bölgesine) geri dön"⁸² buyurması, karantina bölgesini terk edenlerin hemen geri dönmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Konuya ashop döneminden örnek vermek gerekirse, Hz. Ömer cüzzam hastası bir kadının Kâbe'yi tavaf ettiğini görünce ona: "*Ey Allah'ın kulu! Evinde otursan da insanlara eziyet etmesen*" dedi. Bunun üzerine kadın tavafı bırakıp evine gitti, bir daha da dışarı çıkmadı. Hz. Ömer vefat edince kendisine: "*Seni tavaftan alıkoyan kimse vefat etti, dışarı çıkabilirsin*" deyince kadın: "*Sağlığında itaat ettiğim kimseye öldükten sonra isyan edemem*" diye karşılık vermiştir.⁸³ O halde devlet başkanı görevini ifa etmede nasıl hassasiyet gösteriyorsa salgın hastalığa yakalanan kimselerin de insanların maslahatı için aynı hassasiyeti göstermek zorunda olduğu açıkça ifade edilebilir.

Hastanın bulunduğu karantina bölgesinden çıkması, sağlıklı insanların da hastalığa yakalanma ihtimalini yükselteceği sebebiyle onları rahatsız etmek, haklarını çiğnemek ve hayatlarını hiçe saymak demektir. Dolayısıyla bu husus hiçbir müslüman için helal değildir.⁸⁴ İslâm hukukunda kokuyla da olsa insanları rahatsız edici fiiller yasaklanmış, mevcut olduğu ortamdan derhal tecrit edilmiştir. Örneğin soğan ve sarımsak yiyen kimselerin, kokusuyla insanları rahatsız edebileceği ve namazdan alıkoyabileceği endişesiyle Hz. Peygamber zamanında mescide gelmeleri yasaklanmış, buna rağmen gelenler ise sahabe tarafından Baki mezarlığına kadar uzaklaştırılmıştır.⁸⁵ Hal böyle iken yalnızca kokusuyla rahatsızlık veren sıradan bir şeyin yasaklanması mümkünken ondan daha ağır ve ölümcül olan ve sadece etrafındakileri değil tüm insanları etkileyen salgın hastalığın bulunduğu ortamdan tecrit edilmemesi veya yasaklanmaması asla düşünülemez.⁸⁶

Karantina altında bulunan kimselerin hareketsiz kalmaları hem kendi sağlıkları hem de kişiler arası sirkülasyonu azalttığı vechiyle yararlıdır. Böyle bir uygulama kalp ve beden sağlığına katkı sağladığı gibi Allah'a tevekkül ve teslimiyetin kuvvetlenmesine de sebep olabilir.⁸⁷ Bu minvalde Kadı İyâz (ö. 544/1149), salgın hastalığa duçar olanların cuma namazına, beş vakit cemaatle kılınan namazlara ve insanların arasına katılmasının engellenmesi gerektiğini ileri sürmektedir.⁸⁸

5.7. Karantinadaki Hastalarla Sosyal Mesafeyi Koruma

Karantina bölgesinde mahsur kalan sağlıklı kimselerin hasta olanlarla aynı ortamı paylaşmamaları mühim bir durumdur. Gerekirse kendisi için ayrı bir karantina ortamı oluşturması kendi sağlıkları için gereklidir. Hz. Peygamber: "*Telef,*

⁸² Müslim, "Selâm", 36.

⁸³ İmam Mâlik, *el-Muvaţta'*, "Hac", 82.

⁸⁴ Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Abdi'l-Ber, *et-Temhîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî (Mağrib: Vizâra umûmi'l-evkâf, 1387), 6/ 211-212.

⁸⁵ Müslim, "Mesâcid", 17.

⁸⁶ Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Abdi'l-Ber, *el-İstizkâr*, thk. Sâlim Muhammed Atâ (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1421/2000), 4/ 407.

⁸⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd*, 4/ 40.

⁸⁸ Zeynüddin Ebû Yahya Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib* (b.y.: Dâru'l-kitâbi'l-islâmî, ts.), 1/ 215.

hastalara dokunmakla (onlarla içli-dışlı olmak) gerçekleşir"⁸⁹ buyurarak bu yargının genel hatlarını çizmiş, yapılması gerekeni bir cümleyle özetlemiştir. Hatta bir sahabiye cüzzamlı bir hasta ile kendisi arasında olması gereken mesafeyi: "*Kendinle cüzzamlı hasta arasında bir ya da iki mızrak boyu mesafe koy*"⁹⁰ buyurarak mesafeyi yaklaşık 3-3,5 metre veya 6-7 metre olarak takdir etmiştir.

Sahabenin de bu gibi durumlarda aynı çizgide hareket ettiği ileri sürülebilir. Sahabeden Zübeyr, küçük bir çocuğun abras hastası olan birisine dokunmak istemesi üzerine onu engellemesi ve ondan uzak durmasını istemesi⁹¹ bu konuya örnek teşkil etmektedir.

Salgın hastalık sahibi kimselerin sağlıklı insanlarla aynı ortamı paylaşmaması, aynı mescitte namaz kılmaması, topluma karışmaması, hatta eşinden ayrı tutulması da bu bağlamda düşünülebilir. Bu durumda olan bir kadının Mâlikî ve Şâfiî mezhebine göre kocasıyla nikâh bağıni feshetme muhayyerliğe sahip olması söz konusudur.⁹² Dolayısıyla eşi herhangi bir salgın hastalığa yakalanmış bir kadının, kendinin ve çocuklarının maslahatı için eşiyle olan nikâhını feshetme muhayyerliğine sahip oluşu, konunun ihmale gelmeyecek kadar önemli olduğuna ve evlilik hayatını bile etkilediğine delalet etmektedir.

5.8. Bulaşıcılığı Engelleyici Davranışlar Yapma

Salgın ve bulaşıcı hastalıklar genelde hasta kimselerle aynı ortamda nefes alıp verme, hapşırma veya öksürük yoluyla bulaşmaktadır. Bu durumda hasta kimselerin hastalığı bulaştırmamak için ağzını maske, selpak, mendil, avucunun içi, dirseğin iç tarafı veya hiç olmazsa elbisesini kullanması önemlidir. Her konuda olduğu gibi bu konuda da Hz. Peygamber ümmetine örnek olmuş, asırlar öncesinden bulaşıcı hastalıkları önlemenin yollarını bizzat kendisi tatbik etmiştir. Şöyle ki, Hz. Peygamber hapşıracağı zaman eliyle veya elbisesiyle ağzını kapatır ve hapşırık sesini bu yolla kısdır.⁹³ Ayrıca o: "*Allah hapşırığı sever; ama esnemeyi kerih görür, dolayısıyla sizden biriniz esnediğinde mümkün olduğunca ağzını eliyle kapatsın*"⁹⁴ buyurarak hapşırma ve esneme fiillerindeki davranış biçimini resmederek bulaşıcı ve salgın hastalığı bertaraf etme yolunu çizmiştir. İbn Kayyim el-Cevziyye de konuyla ilgili olarak bu gibi hastalıklarla kirlenen havanın solunmamasının ve hastaların diğerleriyle

⁸⁹ Ebû Dâvûd, "Tıb", 24 (3923).

⁹⁰ Zeynüddin Muhammed b. Zeynel Abidîn el-Haddâdî, *et-Teysîr bi şerhi'l-câmiî's-sağîr* (Riyad: Mektebetü'l-İmâmi's-Şâfiî, 1408/1998), 2/ 220.

⁹¹ Ahmed b. Huseyn Ebû Bekir el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân*, thk. Abdülhamîd Hâmid (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1423/2003), 2/ 491.

⁹² Muhammed Emîn b. Abdillâh el-Uremî el-Alevî, *el-Kevkebü'l-vehhâc* (Mekke: Dâru'l-minhâc, 1430/2009), 22/ 338.

⁹³ Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Mısır: y.y., 1395/1975), "Edeb", 6 (No. 2745).

⁹⁴ Buhârî, "Edeb", 128 (No. 6226).

konuşmamasının hastalığa karşı alınması gereken tedbirlerin başında geldiğini ifade etmiştir.⁹⁵

Bulaşıcı hastalığı doğurucu aktiviteleri baştan yapmamak da hastalığın ortaya çıkmadan son bulmasına vesile olabilir. Hz. Peygamber reyhan ve nar ağacı dalının misvak olarak kullanılmasını yasaklamış, “Çünkü onlar, cüzzam terini harekete geçirir”⁹⁶ buyurmuştur.

Bilindiği gibi İslâm'da çocuğun sağlıklı doğması, büyümesi ve salih bir evlat olması sahih nikâha ve cüzzamlı olmayan eşlere bağlıdır. Eşlerden birisi bu tür hastalık sahibi ise hastalık diğer eşe ve doğacak çocuğa da sirayet eder. Bu sebeple tarafların nikâhı feshetme muhayyerliği yerinde ve doğru bir hükümdür.⁹⁷

İslâm'da salgın hastalıklarla mücadele hususunda alternatif tedavi usul ve ilaçlara başvurmak da teşvik edilmiştir. Bu bağlamda Hakîm et-Tirmizî (ö. 320/932) salgın türü hastalıkların tedavisinde misvağın kullanılmasını önermiştir. Ona göre misvakla ağız temizlenirken biriken ilk tükürüğün yutulması ölümün dışında cüzzam, baras ve bunlara benzer diğer sâri hastalıkları tedavi ettiğini; ancak ikinci tükürüğün vesveseye sebep olacağından yutulmaması gerektiğini savunmuştur.⁹⁸

Bazı toplumlarda sevgi ve muhabbetin bir tezahürü olarak el sıkma, sarılma, eli veya yüzü öpme, alın, burun veya yanakları birbirine değdirme vb. adet ve gelenekler görülmektedir. Bu gibi adet ve gelenekler ekser ulemâ tarafından İslâm'ın ruhuna ve genel prensiplerine aykırılık teşkil etmediği için onaylanmıştır. Fakat sâri bir hastalık zuhur ettiğinde söz konusu uygulamaların devam etmesi, hastalığın başkalarına da sirayet etmesine zemin hazırladığı çağımızda görüldüğü üzere bâriz bir hakikattir. İşte bu hakikati asırlar öncesinden tespit eden İslâm, normal zamanlarda bu gibi adet ve gelenekleri sefer dönüşüne münhasır kılmış, olağanüstü durumlarda ise yasaklamıştır. Nitekim bayram günlerinde bile Hz. Peygamber ve ashabının sarılma ve öpme fiillerini uygulamaması, onun yerine sadece “Allah sizden ve bizden bunu kabul buyursun” demeleri,⁹⁹ bu hükmü desteklemektedir. İmam Şâfi'ye göre cüzzamlı bir kimseyle musafaha yapmak, öpmek ve sarılmak mekruhtur.¹⁰⁰ Bu sebeple normal zamanların dışında sevgi ve muhabbetin karşı tarafa aksettirilmesi musafaha, öpme ve sarılmanın dışında sosyal mesafeler korunarak başka usullerle yapılması en uygun yoldur.

⁹⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd*, 4/ 40-41.

⁹⁶ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed İbn Ebû Şeybe, *Musanef* (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409), 5/ 325.

⁹⁷ Süleyman b. Muhammed b. Ömer Büceyrimî, *Tuhfetü'l-habîb alâ şerhi'l-hatîb* (b.y.: Dâru'l-fikr, 1415/1995), 3/ 431.

⁹⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 1/ 115.

⁹⁹ Süheyb Abdülcebâr, *el-Câmiu's-sahih li's-sünen ve'l-mesânîd* (b.y.: y.y., 2014), 26/ 471.

¹⁰⁰ Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib*, 3/ 114.

5.9. Hastalar İçin Sığınak/Hastane Yapma

Devletin vazifelerinden birisi de salgın hastalığa yakalananlar için özel sığınak veya hastaneler inşa etmektir. Böylece meskûn mahalde kalan diğer kimselere hastalığın bulaşması güçleşir. Nitekim İslâm tarihinin bazı dönemlerinde bu gibi inşa faaliyetlerine rastlanması İslâm'ın insan hayatına ne kadar değer verdiğini ve onu ihmal etmediğini ilan etmektedir. Emevî Halifesi Velîd b. Abdilmelik b. Mervân (ö. 96/715) cüzzam hastalarına yönelik birtakım tedbirler kapsamında onları tecrit için özel hastaneler yaptırmış, bakım ve tedavi masraflarını karşılamış, hatta onlara: "İnsanlardan hiçbir şey talep etmeyin" diyerek onların yatalak olanlarının her birisine hizmetçi, kör olanlarına da yol gösterici tayin etmiştir.¹⁰¹ Ayrıca Osmanlı Devleti döneminde de sârî hastaları tedavi etmek, onların ihtiyaçlarını gidermek ve diğer insanlarla münasebetlerini kesmek için cüzzamhâne, tehâffuzhane, Bimarhane, miskinhâne, meczûmîn zâviyesi vb. pek çok hastane ve binalar inşa edilmiştir.¹⁰² Bazı ülkelerde ve kendi memleketimizde sırf Koronavirüs salgınına yakalanan kimselere ait önceden imar edilen bazı hastanelerin tahsis edilmesi veya salgına uygun bazı binaların inşa edilmesi de günümüzdeki örneklerdendir.

5.10. Karantinadaki Sağlıklı Kimselerden Yardım Alma

İslâm hukuku kişi ölmedikçe her türlü haklarının sürdüğünü kabul etmekten yanadır. Bu hüküm karantina bölgesindeki hastalığa yakalananlar için de geçerlidir. Hasta olmayanların dışarı çıkarılmama sebeplerinden birisi de hasta olanlara yardım etmek, yalnız kalmadıklarını hissettirmek ve onları ölüme terk etmemektir. Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumdaki bu hastaların, sağlıklı kimselerin oradan tahliye edilmek suretiyle yalnız başına bırakılmaları, onların ölüme terk edilmesi anlamına gelmektedir. Hâlbuki Müslümanlar birbirlerine bağlanan bir binanın tuğlaları, bir vücudun azaları gibidir. Vücudun azalarından birisi arızalandığında bütün vücut nasıl ona hizmet ediyorsa müminler de birbirlerine hizmet etmek durumundadırlar. Karantina dışındakilerin ise içeri girmemesi, onlara ihtiyacın olmaması sebebiyledir. Ancak içerde hiç kimse kalmamışsa hasta olanlara hizmet etmek amacıyla dışardan hizmetçiler tedarik edilebilir. İşte bunun için tâundan kaçmak savaş alanından kaçmaya benzetilmiştir.¹⁰³ Günümüzde hasta olmadıkları halde hasta olanları iyileştirmek için fazla mesai yapan sağlık personeli de bu minvalde düşünülebilir.

5.11. Cenazelerin Teşyii

İslâm hukukunda ölen kimselere karşı ifa edilen son görevlerden birisi de cenaze merasimidir. Bilindiği gibi ölen kimsenin yıkanması, kefenlenmesi, teşyii ve

¹⁰¹ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Ali Şîrî (b.y.: Dâru ihyâi't-turâs, 1408/1998), 9/ 186; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu't-Taberî* (Beyrut: Dâru't-turâs, 1387,1967), 6/ 437.

¹⁰² M. Zeki Palalı, "Cüzzam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 8/ 152.

¹⁰³ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmiddîn* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.), 4/ 291.

defni farz-ı kifaye hükmündedir. Cenaze törenine, haberi duyan herkesin katılması da ayrıca önem arz eder. Ancak salgın hastalık sonucu vefat eden kimselerin cenaze merasimine katılımının fazla olmaması hastalığın yayılmaması açısından dikkate değerdir. İslâm hukukunda bu yönde bir uygulama söz konusudur. Şöyle ki, kalabalık olmayan bir beldede tâun hastalığı zuhur etmiş, sekiz kişiden müteşekkil bir ailenin tamamının vefatına sebep olmuştu. İnsanlar kilitli kapıyı kırarak içeri girmişler, sekiz cenazeyi ardı ardına çıkarıp cenaze merasimi için büyük bir camiye götürmek istemişlerdi. İnsanların, cenazeleri götürecek araçları da yoktu. Ancak o beldenin kadısı Salih b. Osman el-Kâdî insanlara cenazeleri büyük camiye götürmelerine izin vermemiş, sadece mahalle mescidinde mahallenin sakinlerince cenaze merasimine müsaade etmiş, diğer insanlara da kendi mescitlerinde giyaben cenaze namazı kılmaları emrini vermişti. Kadının bu şekilde fetva vermesi, insanlar arasında cenazelerin arka arkaya sıralanmasından kaynaklı korku infialini ortadan kaldırma ve tâun hastalığının başkalarına bulaşıcılığını engelleme amacı taşımaktaydı.¹⁰⁴ O halde günümüzde de uygulandığı gibi salgın hastalıktan kaynaklı ölümlerde cenaze merasimlerine katılımın asgari düzeyde tutulmasının ve merasime katılanlar arasında salgının engellenmesi için cenazelerin gerekli izolasyonunun yapılmasının bu amaç doğrultusunda olduğu söylenebilir.

5.12. Maddî Zararların Tazmini

Toplum içerisinde vâki olan herhangi bir ölümcül salgın hastalık sadece can kaybına sebep olmakla kalmamakta, bununla beraber çağımızda görüldüğü üzere pek çok maddî zarara da yol açmaktadır. Hatta ekonomi yönünden zayıf veya geri kalmış devletler dahi iflas bayrağını çekebilmektedir. İslâm hukuku meydana gelen zararların faturasını devletten çok ilgili fertlere kesmiş, zararın bilançosunu bu metotla çözmeye çalışmıştır. Şöyle ki, Mâlikî ulemâsına göre alışverişin yapıldığı yıl içerisinde cüzzam, baras ve cünûn hastalığı baş gösterir, bu üç sebeple mebi' (satılan mal) zarar görürse tazmin yükümlülüğü satıcıya, bu üç sebebin dışında farklı bir sebeple mebi' zarar görürse tazmin yükümlülüğü müşteriye aittir.¹⁰⁵ Mâlikî fukahâsından bazıları ise yıl kaydını üç günle sınırlandırmış, söz konusu hastalıklar döneminde bir zarar ortaya çıkarsa alışverişten dönüleceği veya o toplumdaki mevcut örf ve adetlerin esas alınacağı fikrini benimsemiştir.¹⁰⁶

SONUÇ

Hayatın her alanına müdahil olan ve insanlık için örnek uygulama ve metotlar koyan İslâm'ın, karantina uygulamasına da müdahil olduğu ve bununla ilgili birtakım hükümler vaz ettiği yakından görülmüştür. Bu meyanda karantina uygulamasının Kur'an'da dolaylı, Sünnet ve sahabe uygulamasında ise direkt olarak var olduğu

¹⁰⁴ Muhammed b. Sâlih el-Useymîn, *Şerhü'l-mümti ala zâdil müstakni* (b.y.: Dâru İbni'l-Cevzî, 1422-1428), 11/ 114.

¹⁰⁵ Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid* (Kahire, Dâru'l-hadis, 1425/2004), 3/ 193; Hiraşî, *Şerhü Muhtasari Halîl*, 5/ 154.

¹⁰⁶ Hiraşî, *Şerhü Muhtasari Halîl*, 5/ 114.

söylenbilir. Karantinaya sebep olan hastalıklar İslam'da genel olarak tâun salgını olarak adlandırılmıştır. Bu salgınlar sebebiyle vefat eden Müslümanlar şehit hükmünde sayılmıştır. Bir bölgede karantina ilan edildikten sonra oradakilerin dışarı çıkışının, dışardakilerin de oraya girişinin hükmü ekser ulemâya göre haramdır. Karantina uygulaması beraberinde bir kısım fikhî sonuçları doğurduğu gözlerden kaçmamış, nikâh, miras taksimi, hidâne, cenaze ve mefkûd kişiyle ilgili hükümlere doğrudan tesir ettiği sonucuna varılmıştır.

İslâm'da karantina ilan edilmeden önce koruyucu hekimlik esas alınmış, erken teşhis ve tedavi yolu benimsenmiştir. Karantina ilan edilmesi sürecinde ise istişare yoluyla kararlar alındığı gözlemlenmiştir. Bu süreçte bireysel karantina, toplumsal karantina, kurallara uymayanlar için yaptırımlar koyma, giriş ve çıkışları kontrol etme, sosyal mesafeyi koruma, teşhis ve tedaviye öncelik verme, hastalar için hususi hastane veya bina tahsis etme, yetkili ve bilirkişilerden yardım alma, ölüm meydana geldiğinde cenazeleri izolasyon kuralları çerçevesinde defnetme ve maddî zararları usulünce bertaraf etme gibi salgınla mücadele metotları geliştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdülcebâr, Süheyb. *el-Câmiu's-sahih li's-sünen ve'l-mesânîd*. 38 Cilt. b.y.: y.y., 2014.
- Abdürrahîm, F. *Mu'cemü'd-dahîl*. Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1432/2011.
- Abderî, Muhammed b. Yusuf el-Gırnatî. *et-Tâc ve'l-iklîl*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1416/1994.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. Thk. Şuayb Arnavûd. 45 Cilt. b.y.: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001.
- Ataseven, Âsaf. "Bir Hadisin Düşündürdükleri: Veba Hastalığı ve Karantina". *İslâm Medeniyeti* 1/4 (1967): 37-38.
- Bedrüddîn Aynî, Ebû Muhammed b. Ahmed. *Binâye şerhü'l-hidâye*. 13 cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1420/2000.
- Beyhakî, Ahmed b. Huseyn Ebû Bekir. *Şuabü'l-imân*. Thk. Abdülhamîd Hâmid. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1423/2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh*. 9 Cilt. b.y.: y.y., 1422.
- Buhûtî, Mansur b. Yunus b. İdris. *Keşşâfü'l-kınâ*. 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, ts.
- Büceyrimî, Süleyman b. Muhammed b. Ömer. *Tuhfetü'l-habîb alâ şerhi'l-hatîb*. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-fıkr, 1415/1995.
- Dozy, Reinhart. *Tekmiletü'l-meâcimü'l-arabiyye*. 11 Cilt. Irak: Vizâratü's-sekâfe, 1979-2000.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. 4 Cilt. Beyrut: y.y., ts.
- Ebû Hubeyb, Sa'dî. *el-Kâmûsu'l-fikhî*. Dımaşk: Dâru'l-fıkr, 1408/1988.

- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. *İhyâu ulûmiddîn*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.
- Hacimustafaoğlu, Mustafa. "Enfeksiyon Hastalıkları Pratiğinde Salgın Tanımlanması". *Journal of Pediatric Infection* 12/4 (Aralık 2018): 172-173.
- Haddâdî, Zeynüddin Muhammed b. Zeynel Abidîn. *et-Teysîr bi şerhi'l-câmiî's-sağîr*. Riyad: Mektebetü'l-İmâmi'ş-Şâfiî, 1408/1998.
- Havlî, Mâhir Hâmid. *et-Tıbbü'l-vikâî fi'l-islâm*. Kudüs: y.y., 1428/2007.
- Havvâ, Saîd. *el-Esâs fi't-tefsîr*. 11 Cilt. Kahire: Dâru's-selâm, 1424.
- Hiraşî, Muhammed b. Abdillâh. *Şerhü Muhtasari Halîl*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.
- İbn Hacer Heytemi, Ebu'l-Abbâs Şehâbeddin Ahmed. *el-Fetâvâ'l-fikhiyyetü'l-kübrâ*. 4 Cilt. b.y.: el-Mektebetü'l-islâmî, ts.
- İbn Abdi'l-Ber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh. *el-İstizkâr*. Thk. Sâlim Muhammed Atâ. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1421/2000.
- İbn Abdi'l-Ber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh. *et-Temhîd*. Thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî. 24 Cilt. Mağrib: Vizâra umûmî'l-evkâf, 1387.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn. *Reddü'l-muhtâr alâ Dürri'l-Muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1412/1992.
- İbn Abdilkerim el-Hamîd, Ebû Muhammed. *et-Tefekkür ve'l-i'tibâr*. b.y.: Mektebetü'l-Melik Fahd, 1426/2005.
- İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed. *el-Kavânînu'l-fikhiyye*. b.y.: y.y., ts.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed. *Musannef*. 7 cilt. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr Şemsuddin. *Zâdü'l-meâd*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1415/1994.
- İbn Kesîr, İsmâil b. Ömer b. el-Kureşî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Thk. Ali Şîrî. 14 Cilt. b.y.: Dâru ihyâi't-turâs, 1408/1998.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim. "Brs", *Lisânü'l-arab*. 7/5. Beyrut: Dâru sâdir, 1414/1994.
- İbn Münzir, Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim en-Neysâburî. *el-Evsad*. Thk. Mecmûa mine'l-muhakkikîn. 15 Cilt. b.y.: Dâru'l-felâh, 1430/2009.
- İbn Nuceym, Zeynüddin b. İbrahim. *el-Bahru'r-râik*. 8 Cilt. b.y.: Dâru kitâbi'l-islâmî, ts.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *el-Beyân ve't-tahsîl*. thk. Muhammed Hacî. 20 Cilt. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-islâmî, 1408/1988.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müctehid*. 4 Cilt. Kahire, Dâru'l-hadis, 1425/2004.

- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *Mesâili Ebi'l-Velîd b. Rüşd*. Thk. Muhammed el-Hubeyb. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ceyl, 1414/1993.
- İbnü's-Salâh, Osman b. Abdirrahmân eş-Şehrezûrî. *Mukaddime*. thk. Nûreddin Atar. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1406/1986.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvaţta'*. Thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî. 8 Cilt. Abu Dabi: Müessesese Zâid b. Sultan, 1425/2004.
- Köycü, Erdoğan. "Tarihten Günümüze İnsan Sağlığının Korunması ve Tıbb-ı Nebevî'de Karantina Uygulamaları". *Uluslararası Tıbb-i Nebevî Kongresi*. Haz. Nizamettin Kalaman vd. 318-343. Ankara: SFN Yayıncılık, 2016.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. Çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Laşin, Musa Şahin. *Fethu'l-mun'im şerhu sahîhi'l-Müslim*. 10 Cilt. b.y.: Dâru's-şurûk, 1423/2002.
- Muhyiddin Abdülhamid, Muhammed. *Ahvâlü's-şahsiyye*. b.y.: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, ts.
- Murâd, Fazl b. Abdillâh. *Mukaddime fî fikhî'l-asr*. 2 Cilt. San'a: el-Ceylü'l-cedîd, 1437/2016.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, ts.
- Palalı, M. Zeki. "Cüzzam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/150-152. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Polat, Murat. *Tâbiî İmam Ebû Kılâbe el-Cermî'nin Fikhî Re'yleri*. Ankara: Astana Yayınları, 2020.
- Remlî, Şihâbüddin Ahmed b. Hamza. *Fetâvâ er-Remlî*. 4 Cilt. b.y.: Mektebetü'l-islâmiyye, ts.
- Remlî, Şihâbüddin Ahmed b. Hamza. *Nihâyetü'l-muhtâc*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1404/1984.
- Rûkî, Ebû Muhammed Abdullah. *Nefhü'l-abîr*. 4 Cilt. Riyad: Medâru'l-vatan, 1415.
- Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm. *el-Müdevvene*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1414/1994.
- Saîdân, Velid b. Râşid. *el-Kavâidü's-şeriyye fî'l-mesâili't-tibbiyye*. b.y.: y.y., ts.
- Sarıkaya, Gülден. "Karantina". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/ 463-465. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- Sayyâd, Ali Muhammed Ali. *el-Ahkâmü'l-fikhiyyetü'l-müteallika bi't-tabb'il-vikâi*. 33 Cilt. Abha: Câmiatü'l-Melik Hâlid, ts.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed Şemsü'l-Eimme. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-marife, 1414/1993.

- Şâtıbî, İbrahim b. Musa b. Muhammed. *el-Muvâfakât*. thk. Ebû Ubeyde Meşhûr. 7 Cilt. b.y.: Dâru İbn Affân, 1417/1997.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr et-. *Târîhu't-Taberî*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-turâs, 1387/1967.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd. *Müsnedü Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed b. Abdülmuhsin. 4 Cilt. Mısır: Dâru hicr, 1419/1999.
- Tayyâr, Abdullah b. Muhammed. *el-Fıkhü'l-müyesser*. 13 Cilt. Riyad: Medâru'l-vatan, 1433/2013.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 5 Cilt. Mısır: y.y., 1395/1975.
- Uremî, Muhammed Emîn b. Abdillâh el-Alevî. *el-Kevkebü'l-vehhâc*. 26 Cilt. Mekke: Dâru'l-minhâc, 1430/2009.
- Useymîn, Muhammed b. Sâlih. *Şerhü'l-mümte ala zâdi'l-müstakni*. 15 Cilt. b.y.: Dâru İbni'l-Cevzî, 1422-1428.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed Ebü'l-Feyz. "Tan", *Tâcu'l-arûs*. Thk. Mecmûa mine'l-muhakkıkîn. 35/354. b.y.: Dâru'l-hidâye, ts.
- Zekeriyyâ el-Ensârî, Zeynüddin Ebû Yahya. *Esne'l-metâlib*. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-kitâbi'l-islâmî, ts.
- Zerkâ, Ahmed b. eş-Şeyh Muhammed. *Şerhü'l-kavâidi'l-fikhiyye*. Dimaşk: Dâru'l-kalem, 1428/2007.